

Miten varaudumme poikkeus- ja kriisitilanteisiin haavoittuvassa asemassa olevat huomioiden?

Tulevaisuutta luomassa –hanke

Vammaispalvelujen neuvottelupäivät 11.2.2022

Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Elina Lindström, hanketyöntekijä, Kuntaliitto

Keskeistä suunnittelussa

- **Yhdenvertaisuus**, palvelujen saatavuus ja saavutettavuus
- **Varautuminen**
- **Vammaispalvelut** ja palvelutarpeet turvallisuustilanteen muuttuessa (COVID-19)

(Vesa-Pekka Tervo, Pelastustoimen kehittämisspällikkö, Kuntaliitto, 21.1.2022)

Yhdenvertaisuus

- Tulevaisuutta luomassa ESR -hankkeen kantavana teemana on yhdenvertaisuuden toteutuminen poikkeusoloissa.
- Hankkeen toimenpiteiden tarkoituksena on edistää sitä, että vammaiset henkilöt ovat meneillään olevassa covid-19-tilanteessa ja muissa mahdollisissa kriisitilanteissa yhdenvertaisia muiden väestöryhmien kanssa.
 - Miten vammaisten ääni kuuluu varautumisessa? Onko huomioitu vain ikääntyvä väestö?

Osallisuus päätöksenteossa

- Millä välineillä tavoitetaan erityisryhmät; lapset, vammaiset ja vanhuksset, jotta heillä on mahdollisuutta osallistua päätöksentekoon?
- Sosiaalinen media nähdään vuorovaikutuskanavana asiakkaiden, kuntalaisten, sidosryhmien ja verkostojen kanssa, ja sosiaalisen median keskeisinä ominaisuuksina pidetään nopeaa vuorovaikutteisuutta ja tasavertaista osallistumista. Verkkoviestinnän- ja palvelujen tulisi olla ajantasaista ja asiakaslähtöistä.

(Kunnan rooli turvallisuudessa (Kunnallissalan kehittämissäätö))

Osallisuus turvallisuuden rakentamisessa

- Ikäihmisten, muistisairaiden ja omaishoitajien turvallisuudessa on tärkeää osallistaminen, jossa erityisryhmiin kuuluvista ihmisistä tulee itsestään turvallisuustoimijoita, ei vain turvallisuusviestinnän kohteita.
- Esimerkki turvallisuuden rakentamisesta on Kodin turvallisuuden tarkistuslista.

(Turvallisuus (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö))

Turvaverkosto on tärkeä

- Sosiaalinen suojaverkosto on tärkeä meille jokaiselle. Sen merkitys korostuu ikääntyneiden ja toimintakyvyltään alentuneiden henkilöiden arjessa ja varsinkin poikkeusoloissa, kuten koronarajoitusten aikana. Toimiva verkosto tuo sekä turvallisuutta että turvallisuuden tunnetta.
 - Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö (SPEK) on luonut Turvaverkko-lomakkeen, jolla voi kartoittaa oman tai läheisen turvaverkoston.

(Erityisryhmien asumisturvallisuus (Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö))

Kokonaisturvallisuuden sanastoa

Kokonaisturvallisuuden sanasto (Turvallisuuskomitea)

Turvallisuus	Varautuminen	Varautumisvelvollisuus	Riskienhallinta
Tila, jossa uhkat ja riskit ovat hallittavissa	Toiminta, jolla varmistetaan tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen ja mahdollisesti tarvittavat tavanomaisesta poikkeavat toimenpiteet häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa	Velvollisuus huolehtia onnettomuuksien ehkäisystä ja valmistautumisesta toimintaan onnettomuuden uhatessa tai sattuesssa ja velvollisuus varmistaa tehtävien mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa	Järjestelmällinen toiminta, joka sisältää riskianalyysin sekä tarvittavien toimenpiteiden suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja korjaavat toimenpiteet

Suunnitteluvastuusta

- Erilaisia vaara- ja häiriötilanteita epidemian lisäksi: pitkittynyt sähkökatkos, tulipalo, tapaturma ja onnettomuus, yhteiskunnan kohtaama lakko tai onnettomuus, myrsky tai tulva.
- Kuntien suunniteltava varautumista ja kunnan keskeisten toimijoiden laadittava valmiussuunnitelma pelastuslaitoksen ja muiden turvallisuusviranomaisten tuella.
- Kunta itse (+Hyvinvointialue jatkossa) määrittelevät kriittisimmät toiminnot ja miten ne hoidetaan esimerkiksi häiriötilanteen aikana.

(Kunnan rooli turvallisuudessa (Kunnallisalan kehittämissäätiö))

Riskeistä 1

- Turvallisuus= tila, jossa uhkat ja riskit ovat hallittavissa
- Mikä on *vammaisen* henkilön turvallisen arjen tunnusmerkistö ja millä tärkeysjärjestyksellä?
 - Lämpö / Vesi / Ruokailu / Terveys / Puhtaus / Tutut sosiaaliset kontaktit / Omat henkilökohtaisesti merkitykselliset asiat = Aivan samat perustarpeet kuin valtaväestöllä
- Turvallisuustilanteen muuttuessa syntyy tarve palveluiden tehostamiselle/tehostetulle palvelulle.
 - Turvallisuuden tunne: tulisi tarjota riittävät tiedot siitä, mikä on muuttunut tai muuttumassa, mikä on muutoksen mittakaava ja mistä muutos johtuu ja mikä sen vaikutus on arkeen. Mahdollisesti jopa oman toimijuuden kasvattaminen.
- Vammaisten henkilöiden arjen hallintaa on mahdollista parantaa asiakaslähtöisillä palveluilla ja ratkaisuilla.

Riskeistä 2

- Millä vakavuudella, taajuudella ja kuinka pitkäkestoisesti voidaan olettaa häiriöiden vaikuttavan turvalliseen arkeen ja kokemukseen siitä?
- → Varautumisen prioriteettijärjestys.
 - Tarve suunnitella ennakkoon tarvittavat toimenpiteet, joilla turvallisuuden yhdenvertaisuus voidaan (mahdollisimman pitkälle) ylläpitää kaikissa turvallisuustilanteissa = varautuminen.
 - Suunnitelmien ja toimintakorttien yms. työkalujen laadinnan myötä vakioidaan toiminnot, joilla palvelutuotannossa voidaan riittävällä nopeudella reagoida tilanteeseen (ml. esimerkiksi palvelutuotannon priorisointi).
 - Suunnitelmien sijoittaminen osaksi sosiaalipalvelujen valmiussuunnittelua.

Vammaiset ja toimintarajoitteiset kriisitilanteessa

- Kaikille kansalaisille tarkoitettujen varautumiskeinojen lisäksi, vammaispalveluilla parannetaan haavoittuvassa asemassa olevien vammaisten henkilöiden selviytymistä poikkeus- ja kriisitilanteissa
- Tulevaisuutta luomassa- hankkeessa tutkimusten, haastattelujen ja ammattilaisten kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta tuodaan esiin hyvät käytännöt ja haasteet kriisitilanteissa

Varautumisesta vammaispalveluissa

1. Minkälainen suunnitelma varautumisesta on olemassa?
 - ohjeessa lukee näin, mitä se tarkoittaa meillä?
2. Mitä varautuminen tarkoittaa meille tässä työssä?
 - Onko olemassa toimikortti varautumisesta?
3. Keiden varautumisesta minun on huolehdittava ja mitä se tarkoittaa käytännössä?
 - asiakkaiden varautumissuunnitelmat
4. Häiriötilanteissa toimimisen harjoittelua

Tutkimukset uuden toiminnan taustalla

- THL:n tutkimuksissa seuraavat asiat korostuneita toimintarajoitteisilla korona-ajassa ja sen rajoitustoimissa (Koronapandemian ja sen rajoittamistoimien vaikutukset toimintarajoitteisten ihmisten elämään (Sosiaalislääketieteellinen aikakauslehti), Sainio Päivi ym. 2021)
 1. yksinäisyys ja sosiaalinen eristäytyneisyys,
 2. huoli tartunnan saamisesta -erityisesti henkilökohtaisen avun asiakkailla
 - univaikeudet
 - alhainen tulevaisuudenusko - vaikeaa hankkeelle löytää tähän toimintamallia/ hyviä käytäntöjä

Yksinäisyys

TOIMENPIDE

- mahdollistetaan asiakkaille tapaamiset omaisten/läheisten, avustajien ja kuntoutusalan ammattilaisten kanssa rajoitustoimista huolimatta

SISÄLTÖ

- terveysturvalliset kohtaamiset omaisten/läheisten, avustajien sekä kuntoutuksen ammattilaisten kanssa.
- huomioitava mm. tapaamistilat ja suojarahusteet.

KUKA TEKEE

- asiakas itse
- joko kunnan/ hyvinvointialueen omien tai yksityisten palveluntuottajien henkilökunta

Asiakkaan yksilöllinen kriisisuunnitelma

TOIMENPIDE

Kirjataan asiakkaan yksilöllinen suunnitelma hätätilannetta varten asiakas-/palvelusuunnitelmaan

SISÄLTÖ:

- miten toimitaan kriisitilanteessa?
- asiakkaan läheinen /tuttava & yhteystiedot eli henkilöitä, joihin voi olla yhteydessä kriisitilanteessa
- haluavatko /läheiset jossain tilanteessa vastata asiakkaan hoidosta muualla kuin asumisryhmässä?

KUKA TEKEE

vammaispalvelujen sosiaalityö yhdessä asiakkaan (ja omaisen/läheisen) kanssa

Toimijuuden lisääntyminen vammaisilla henkilöillä

Digiosallisuuden mahdollistaminen - asiakkailla oltava laitteet

- yhteys kaikkiin asiakkaisiin puhelimitse/muulla tavalla,
 - kuulumiset ja avun järjestäminen
- asiakkaiden itse muodostamat vertaistukiryhmät Skypen avulla
- työhön valmentajien itsenäisesti asuville luomat yhteiset WhatsApp -ryhmät työn tilalle ennaltaehkäisevää syrjäytymiselle ja lisäpalvelujen tarpeelle jatkossa.
- etäpalavereissa asiakkaiden kokemus tasavertaisuudesta:
 - ei isoa joukkoa pöydän ”vastapuolella” tai tunnetta, että vain viranomaiset keskustelevat keskenään

Yhteenveto

1. Yhdenvertaisuus luodaan osallisuudella
2. Varautuminen tehdään suunnitelmilla ja kriiseissä toimitaan valmiussuunnitelman mukaisesti
3. Vammaispalvelut luo turvaa yksilöllisten ratkaisujen mukaisesti

Yhteystiedot

Elina Lindström

Hanketyöntekijä

Elina.Lindstrom@kuntaliitto.fi

+358 46 921 5125

Vesa-Pekka Tervo

Pelastustoimen kehittämispäällikkö

Vesa-Pekka.Tervo@kuntaliitto.fi

+358 40 719 7150

- [Tutkimus ja kehittäminen \(THL\)](#)
- [Kehittämishankkeet \(Kehitysvammaliitto\)](#)
- [Vammais ja kehitysvamma palvelut \(Kuntaliitto\)](#)